

Juso Ikanović

Bo Narava premagala naravo človeka?

Spomini na profesorja Franceta Avčina

Srečno smo se vrnili z enega od številnih gorskih potepanj. Z mano sedijo za mizo Joži, Maja in Borut. Borut, kot je v njegovi naravi, vzneseno govori o delih Kugyja, »pesnika naših Julijcev«, ter o prevajalcih njegovih knjig v slovenski jezik – Lilijani in Francetu Avčinu. Še isti dan začnem doma iskati podarjeno knjigo.

Mladi France Avčin (na desni), leta 1929 na prvenstvu Jugoslavije v umetnostnem drsanju. Na skrajni levi vsestranski športnik in inovator, inženir Stanko Bloudek. Arhiv časopisa Jutro

V tretjem letniku študija na Fakulteti za elektrotehniko v Ljubljani, v študijskem letu 1971/1972, sem obiskoval predavanja iz predmeta statistične metode v tehniki. V pripravah na izpit mi je bilo zastavljeno vprašanje, na katero nisem nikoli odgovoril. Začelo se je z manjkajočo frekvenco v indeksu, ki je sicer formalna profesorjeva potrditev obiska predavanj.

Že nekaj časa se s *cinrom* odpravlja na katedro za električne meritve, k profesorju statistike. K izpitu ne moreva pristopiti, ker obema v indeksu manjka podpis o obisku predavanj. Resnici na ljubo na predavanja nisem hodil prav redno. Zavaljo vsega sem malce negotov. Po poti od Študentskega naselja v Rožni dolini do Tržaške 25 moj sestanovalec zbira pogum s strastnim kajenjem cigaret – drugo za drugo. Kaj kmalu se znajdeva v znanem dolgem temačnem hodniku, kjer je edina svetloba nadsvetloba iz pisarni na zahodni strani stavbe. Pred vhodom v pisarno stoji bleščeč medeninast pepelnik. Čist je in videti je le malo rabljen. Z napol dogorele cigarete moj sosed vanj večkrat živčno otrese pepel in vsakokrat globoko vdihne tobačni dim, ne da bi do konca izpuhnil prej-

šnjega. Takrat nisva mogla vedeti, da bo moral ves natičeni dim zapustil pljuča in da se bo to zgodilo prav kmalu, v pisarni. Kadilca sva oba, a mojemu prijatelju po zasvojenosti s tobakom ni bilo enakega. Potrkam in kar naenkrat stojiva pred profesorjem. Njegova zravnanost drži je podobna drži ljudi, ki malo sedijo in veliko hodijo. Za nekdanjega športnika in državnega prvaka v dviganju uteži nič presenetljivega. Za sebe je večkrat rekel, da niti v lastni pisarni ne sedi. Oblačila na njem so skromna, podobna mojim hipijevskim. Zanj so govorili, da se odpravlja v pokoj z zagorelim obrazom. Včasih je treba verjeti tudi govoricam.

Pisarna je svetla, z obilo bleščeče svetlobe in na stežaj odprtimi okni. Semester je zimski, zunaj je pod ničlo, a občutek mraza v sobi ni nič manjši. Prostrana delovna miza je prenatrpana; nemške revije iz balistike, *Jugoslovanski standardi*, časopis *Lovec* in trije naboji različnih oblik in velikosti. Nekaj jih je s sploščenimi konicami. V kotu na desni stoji rogat lesen obešalnik, na njem nekaj oblačil, lovski klobuk in v kolobar zvite vrvi ter sploščen siv lovski nahrbtnik. Nasproti vsemu temu stoji vitrina s številnimi knjigami. Po zidovih nešteto različnih fotografij divjadi in tihožitij narave.

»Fanta, usedita se. Kaj bo dobrega?«

»Frekvenca nama manjka,« rečeva skoraj enoglasno. Pazljivo odpre moj indeks in se ustavi že na prvi strani. Z nasmehom na obrazu reče v mojem materinem jeziku:

»Ja, Cazin je slovansko ime za Casino, mesto v Italiji. Od tam so prišli prvi priseljenci, redovniki benediktinci. Nedaleč je reka Una, ime so ji nadeli Rimljani, ali ne? Lepa reka je, res je edinstvena, po lepoti jo prekaša edino Soča.«

Na njegov skrivnostni in malce kljubovalen nasmeh neodločno pokimam. Reke Soče nisem še nikoli videl, a sam v sebi sem bil pripravljen verjeti starim Rimljanom. Na koncu je v meni prevladal molk in misel na manjkajočo frekvenco.

»Tisto tovarno celuloze bi morali zapreti že zdavnaj. Vsak greh nad vodo se razširi na vso deželo, na cel svet. Voda, nekoč prvi vir zdravja in življenja, postaja sovražnik zdravja in življenja. Na posvetovanju v Banji Luki

pred petnajstimi leti smo govorili o tem. Kaj pomaga simpozij Pro aqua v Baslu? Nič, nobena deklaracija ne zaleže. Lastno govno sega človeku že do vratu, in tega noče videti. Iz človeške narave uhajajo le še zli duhovi. Še bistrino vode si lastijo.¹

Pozabili smo star latinski pregovor, ki pravi, da Naravo preмагаš le s pokorščino. Toda pokorščina je nauk in ni v naravi človeka. Tam domuje prekletstvo pohlepa, ki je vselej nad pokorščino. Menda je ni sile, ki bi znala zajeziti bolezen, imenovano denar in dobiček. Ni zdravilca, ki bi ozdravil ta človekov bolni svet.«

Kje je ta bolni svet? O čem govori profesor, saj je ves svet v neustavljivem zagonu, naš socialistični celo v zmagoslavnem. Navsezadnje, kako si upa? Nas so učili, da je bolan samo zahodni svet.

Podpiše oba indeksa in nadaljuje v nostalgичnem tonu. »Ja, v bosanskih gorah smo večkrat bili, nazadnje na Prenju in na njegovih številnih vršacih. Saj poznata, ali ne! To je tam, kjer tišina šepeta.«

Za planino Prej sem sicer slišal, da bi se pa vzpenjal na dva tisoč metrov visoko goro, nisem nikoli niti pomislil. Takšno navdušenje mi je bilo popolnoma tuje in neznano.

Vrne mi indeks in neko knjigo. Sosedu prav tako. Obrnjen proti njemu, oba indeksa drži trdno v višini glave, in preden ju izpusti z rok, s povzdignjenim glasom reče: »Vi pa nehaite kaditi, smrdite kot turek!« Če obstaja »strela z jasnega«, se je zgodila takrat. Sicer je bila namenjena mojemu prijatelju, a dodobra je ožgala tudi mene. Za nekaj časa je nastala neprijetna tišina. Nenadoma se obrne k oknu, odpre na stežaj še drugo in s police vzame steklen bunkast kozarec.

»Fanta, zdaj pa izžrebajta vprašanje za ustni izpit.« Sežem z roko v kozarec, napolnjen s podolgovatimi prepognjenimi listki.

»No, ja, tole ne bo šlo v oceno, saj vama nanj sploh ni treba odgovarjati. Pomembnejša bo vajina pot v iskanju odgovora.«

Komaj sem čakal, da odideva. Na srečo zazvoni telefon, kar je zadoščalo, da se v sobi poleže neviltno ozračje. Ko njegov pogovor preide v nemščino (opazi, da se dolgočasiva), z dlanjo prekrije mikrofona na slušalki, se obrne proti nama in obema poda roko s popotnico dobrih želja: »Srečno bodita, se vidimo na izpitu.« In končno začutim v roki odrešilno kljuko izhodnih vrat. Duhovna mučilnica sta prvi besedi, ki ju je izrekel cimer, in že na hodniku prižgal cigareto. To je ta profesor, ki pravi, da je človek vesoljska kobilica (in začne poskakovati). Glej, taka je videti zemeljska kobilica. Veš, one kadijo. In smrdijo, dodam. Sladko se smejiva, kot da bi ravnokar naredila izpit.

Po poti v Študentsko naselje večkrat odprem indeks. Z olajšanjem ugotovim, da je frekvenca na pravem mestu. Končno, podpis je, podoben je podpisu v in-skripciji na začetku predavanj, je z malo začetnico in

Indeks in podarjena knjiga Arhiv Jusko Ikanović

ni ravno berljiv, a saj podpisi niso namenjeni branju, se tolažim. Pisave in podpisi profesorjev so bili vedno čudni; nekateri so zapisani nerazločno, drugi z malo začetnico. Kot da bi bili nepismeni.

V miru študentske sobice obujam dogodke. Veliko ne- navadnih se je zgodilo v kratkem času, zaradi tega sem začel dvomiti tudi o tem, kar prej ni bilo dvomljivo. Brez dvoma so ostali le spomini na občutek mraza v pisarni. Spraševal sem se, ali sva sploh bila v pravi pisarni. Kako to, da o statistiki sploh ni bilo govora, niti z eno besedo ni bila omenjena. Ali je izpit res tako nepomemben? Fakulteta za elektrotehniko ali duhovna univerza? Profesor statistike, indijanski poglavar, vedeževalec ali celo prerok. Edino oni vidijo, česar ni. Teh prerokov in pre-

Podpisa profesorja v indeksu predavanj Arhiv Jusko Ikanović

France Avčin Karikatura Boža Kosa

¹ Generalna skupščina Združenih narodov je leta 2010 opredelila pravico do vode kot temeljno človekovo pravico, leta 2016 je bila zapisana tudi v Ustavo Republike Slovenije.

Predstavljive in deljive dereze »Univerzak«, imenovane »avčinke«, so uporabljale tudi tuje himalajske odprave. Leta 1963 je ta izum prevzelo Münchensko podjetje Salewa. Foto Emil Pevec

Človek proti naravi (Tehniška založba Slovenije, 1969)

roštva sem se izogibal od malega. Pri verouku so nas učili, da je prerokova beseda božja beseda in se o njej ne razpravlja. Pa še tisti naboji na mizi mi nikakor ne dajo miru. O tem nisem vedel ničesar.

Mrzlično odvijam izžrebani listek in glasno berem izpitno vprašanje: Verjetnost, da bo Narava premagala naravo človeka, je vse manjša. Kakšen bo svet, ko bo verjetnost nična?

Presenečena ugotoviva, da sva izžrebala isto vprašanje. No, če na vprašanje ni treba odgovoriti in se ukvarjati s podrobnostmi, ni niti zanimivo. Podarjeno knjigo sem po poti bežno prelistal in nikdar prebral. Spraševal sem se le, zakaj je knjigo *Kjer tišina šepeta* podaril meni in knjigo *Človek proti naravi* sosedu. Naključje ali namen? Morda se je z darilom hotel opravičiti za povzdignjeni glas. Vem pa, da se pravi pedagog ne jezi in ne povzdiguje glasu. Kako bo šele na ustnem izpitu. Pa vendar, iz njegovega skrivnostnega nasmeha in odkrite jeze je vela neka tiha naklonjenost, do obeh. Naklonjenost nečemu še neznanemu, kar bom spoznal mnogo let pozneje.

V pripravah na ustni izpit sva rešila vse zadane naloge iz statistike. Prijatelj se je neuspešno preizkušal na tridnevnem tobačnem postu. Jaz pa sem izvedel nekaj več o reki Soči in pripravil dokaze o lepotah reke Une. Toda moja pričakovanja se niso uresničila, na ustni izpit sploh nisem prišel. Za opravljeni izpit je zadostoval le uspešno opravljeni pisni izpit.

Več kot pol stoletja po tem dogodku se odpravim na poseben pohod, v iskanje podarjene knjige. Gnala sta me neka nepojasnjena radovednost in občutek slabe vesti, ker je nisem prebral. Vedel sem, da bo branje nekaj posebnega. In končno sta knjigi *Kjer tišina šepeta* in *Človek proti naravi* na moji domači mizi. Neučakano prelistam nekaj uvodnih strani in na petem neoštevilčenem listu preberem z velikimi črkami zapisano posvetilo:

»Mladini, da bi ozdravila človekov bolni svet.«

V profesorjevi pisarni sva bila takrat midva tista Mladina, ki naj bi ozdravila človekov bolni svet. Mi, dolgolasi zamudniki, prekajeni od cigaretnega dima. Razočaranje profesorja nad njegovo obetav-

no mladino je bilo veliko. Takrat me je presenečalo njegovo ravnanje, danes bi ravnal enako kot on. Strinjaj bi se, da človekov bolni svet obstaja, še več, njegova bolezen je napredovala. Dvomil pa bi o zdravilni sposobnosti mladine, ki naj bi to bolezen ozdravila.

Spustim se v zanimivo branje. Posvetovanja, deklaracije, umirajoči gozdovi, onesnažene vode in zrak, slike umirajočih živali, nevarni odpadki. Ko piše o Naravi, jo dosledno zapiše z veliko začetnico, a z vedno prisotnim dvomom, da tako čistiljiva kmalu ne bo več. Danes te občutke v gorah doživljam tudi sam.

V poglavju Človek si zastruplja zrak (str. 123) berem besedilo, posvečeno boju proti kajenju: »Nikotin je strahovit strup. Verjetnost, da prej ali slej obolijo od tobakovega dima, pa ni le za kadilce, temveč tudi za nekadilce, Jugoslovani kadijo huje kot Turki.«²

V odlomku Prenj plánina na str. 570 (povzeto iz PV 1955) je natisnjena njegova najdaljša poema v prozi. Pesem je polna gorskih radosti in žalostinka hkrati. V lepote bosanskih gora je vtkana oda revščini in trpljenju bosanskega človeka. Zgodovino Bosne opiše v epskem slogu tehnika – sočutno, preprosto, v enem stavku: »Zavetje trpinčenih, bridko užaljenih, vseh vekov preganjanih.«

Zgodba iz študentskih dni je končno našla svoje mesto med mojimi članki in dolgo iskana knjiga *Kjer tišina šepeta* je dopolnila mojo knjižnico. Tam je tudi moj indeks, v katerem je podpis profesorja statistike, podpis, ki je postal pomembnejši od opravljenega izpita.

Od knjig se poslavljam z vprašanjem, kaj bi profesor vprašal študente danes in kako bi mu ti odgovorili. Meni se tudi danes zdi, da je težje razumeti naravo človeka kot vse statistične metode v tehniki. Nekoč izpitno vprašanje danes ni več vprašanje, ni uganka, ni prerokba niti teza, je naša lastna sodba, ki ji oporekajo le redki.

Na bralnem pohodu po knjigah sem zvedel, da je bil moj profesor:

- Redni profesor na Fakulteti za Elektrotehniko v Ljubljani (1945–1980).
- Prvi predsednik povojne Planinske zveze Slovenije.
- Pisatelj naravovarstvenih knjig: *Kjer tišina šepeta* (Mladinska knjiga, 1980) in *Človek proti naravi* (Tehniška založba Slovenije, 1969).
- Alpinist, gorski reševalec, član Mednarodne plezalne in alpinistične zveze.
- Izumitelj alpinistične opreme za varno hojo v gorah (predstavljive dereze »avčinke«, turna smučarska vez).
- Konstruktor lovske krogle (ABC) za humanejši odstrel divjadi.
- Zaslužen za sprejetje enote Tesla (gostota magnetnega polja) v Mednarodni merski sistem.

Vse to in še veliko več je bil en sam človek: France Avčin (1910–1984).

»In zopet vse tiho; vse mirno kot nekdaj, kot vedno.«³ ○

² Več kot pol stoletja po izidu knjige je bil leta 2002 v Sloveniji sprejet zakon o omejevanju kajenja na javnih mestih.

³ Navedek iz Avčinove poeme v prozi Prenj plánina. *Planinski vestnik* 1955, št. 2, str. 64.